

OKU TEFEKKÜR ET TEFEKKÜR ET OKU

OTTO

OTTO 225

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

KAVRAM HARİTALARI / TASAVVUF 02

TASAVVUFUN 200'ü
Bülent Akot

Editör: Bülent Akot

Son Okuma: Mehmet Aknar
Redaksiyon: MAK Grup Redaksiyon Ekibi
Grafik Tasarım ve Uygulama: TAVOOS

Baskı: Ertem Bas. Yay. Dağ. San. Tic. Ltd. Şti.

ISBN 978-605-2300-04-6
Sertifika No: 33205

İletişim Adresleri
Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4
06420 Çankaya Ankara
tel.-faks: 0312. 439 01 69
www.ottoyayin.com
www.ottoyayin.com/kavramlar
otto@ottoyayin.com
facebook.com/ottoyayinlari
twitter.com/ottoyayin

TASAVVUFUN 200'ü

Bülent Akot

OTTO

BÜLENT AKOT

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimini tamamladı (2005). Aynı enstitüde Tasavvuf Ana Bilim Dalında doktorasını bitirdi (2010). MEB bünyesinde Din Kültürü Öğretmenliği yaptı (2005-2010). Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalıştı (2010-2014). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tasavvuf Ana Bilim Dalında görev yapmaktadır. Tasavvuf alanında Doçent unvanını aldı (2015). Meslek Yüksek Okulu Müdürlüğü, Sosyoloji Bölüm Başkanlığı ve Ana Bilim Dalı Başkanlığı icra etti. Akademik çalışma alanları Tasavvuf, Psikoloji ve Sosyolojidir. Yazarn *Müştak-ı Bitlisi* ve *Halil-i Siirdi* gibi telif ve tercüme eserlerinin yanında alanıyla ilgili olarak ulusal ve uluslararası birçok makale ve bildirisi de yayımlanmıştır.

İçindekiler

Tasavvuf	12	Pir	40	<i>Haller ve Makamlar</i>	
Seyr u Sülûk	14			Hâl	62
Sâlik	16	<i>Sezgi ve Bilgi</i>		Makam	63
İman	17	Vârid	41	Tevbe	64
İhsan	18	İlham	42	İnabe	66
Şeriat	20	An	43	Evbe	68
Tarikat	22	Vakt	44	Nefs	70
Marifet	24	Fütuhat	45	Heva	72
Hakikat	26	Akıl	46	Şehvet	73
İnsan	28	Batıl	47	Atvâr-ı Seb'a	74
Ricâlullâh/		Bâtın	48	Nefs-i Emmâre	76
Ricâlu'l-Ğayb	29	Furkan	50	Nefs-i Levvâme	78
Ağyâr	30	Hak	51	Nefs-i Mülhime	80
Ahyâr	31	Yakîn	52	Nefs-i Mardiyye	81
Abdâl	32	İlme'l-Yakîn	53	Nefs-i Mutmainne	82
Alevi	34	Ayne'l-Yakîn	54	Nefs-i Râdiyye	84
Mesnevihan	36	Hakka'l-Yakîn	56	Nefs-i Kâmile/	
Semazen	37	Rüya	58	Nefs-i Sâfiyye	86
Fakir	38	Rabıta	60	Celvet	87
Meczub	39			Halvet/Çile/Erbain	88

Riyazet	90	Muhadara	119	Tefrid	148
Takva	92	Murakabe	120	Heybet	150
Vera	94	Müşahede	122	Fakd	151
Zühd	96	Cem'u'l-Cem'	124	Üns	152
Fenâ	98	İttisal	126	Vecd	154
Kurb	99	İnfisal	128	Ğalebe	156
Beka	100	Rağbet	129		
Bu'd	101	Rehbet	130	<i>Ahlak ve İbadet</i>	
Hüzün	102	Samt	131	Sehâ	157
Hayret/Hayran	103	Mahabbet/Muhabbet ..	132	Cûd	158
Bevâdih	104	Rıza	134	Îsâr	159
Hücum	105	Sekr	136	Hayâ	160
Lâiha/Levâih	106	Sahv	138	Hilm	161
Lâmi'a/Levâmi'	107	Şevk	139	Ğayret	162
Tavâli'	108	Şatah	140	Riya	164
Keşf	110	Tecelli	142	Hamd	165
Keramet	112	Setr/İstitar	143	Namaz	166
İstidrac	114	Ğayn	144	Savm	168
Tevesül/Vesile	116	Tecrid	145	Hac	169
Himmat	118	Nefes	146	Zekât	170

<i>Tevhid ve Zikir</i>			
Vahdet	172	Hazarât-ı Hams	194
Vahdet-i Kusûd	173	Taayyün	196
Vahdet-i Vucûd	174	Rububiyet	197
Vahdet-i Şuhûd	176	Ahadiyyet	198
Ene'l-Hak	178	Ceberut	200
Zikir	180	Emr Âlemi	201
Burhan	182	Hakîkât-ı	
Letâif-i hamse	184	Muhammediyye	202
Kalp	186	Levh-i Mahfûz	204
Ruh	187	Melekût Âlemi	205
Sır	188	A'yân-ı Sâbite	206
Hafî	190	Hayal/Misal Âlemi	207
Ahfâ	191	Halk Âlemi	208
Hatm-i Hâcegân	192	<i>Tarikatlar</i>	
		Silsile	209
<i>Âlemler</i>		Hâcegâniyye	210
Âlem	193	Rifâiyye	212
		Sa'diyye	214
		Yeseviyye	216
		Şâzeliyye	218
		Bedeviyye	220
		Çiştîyye	221
		Kübreviyye	222
		Ahilik	224
		Bâciyân-i Rûm	226
		Zeyniyye	227
		Sühreverdiyye	228
		Bayramiyye	230
		Kalender	232
		Celvetiyye	233
		Müceddidiyye	234
		Ahrâriyye	235
		Kâsâniyye	236
		Eşrefiyye	237
		Hâlidîyye	238

Rûmiyye/			
İsmailiyye	240	Arakiyye	258
Müşâkiyye	242	Sikke	259
Hâlisiyye	243	Palheng/Palhenk	260
<i>Mekânlar- Kıyafetler-Aletler</i>		Mengûş/Küpe	261
Asitane	244	Teber	262
Kadirihane	245	Alem	264
Matbah-ı Şerif	246	Çerağ	266
Meclis-i Meşâyih	248	Fukara Keşkülü	267
Meydan	250	Elifî Sumat (Somat) ...	268
Merkad	251	Nefir	269
Ribat	252	Seccade	270
Tennure	253	<i>Tabirler</i>	
Destar	254	Baş Kesmek	272
Destegül	255	Bâzgeşt	274
Elifî Nemed	256	Hûş Der Dem	275
		Sefer Der Vatan	276
		Hizmet	277
		Gül	278
		Gülbank	279
		Futüvetname	280
		Safa Nazar-	
		Kem Nazar	281
		Sefer	282
		Atvâr-ı Dil	284
		Elif	286
		Cifr	287
		Ebced	288
		Na't	290
		Kaynaklar	292
		Türkçe Dizin	300
		Arapça Dizin	305

Önsöz

İnsan, düşüncenin derinliğini ve sınırlarını kendine ait kavramların ne olduğunu bilmek ve anlamakla fark edebilir. Bir ilim dalını anlayabilmek ve kaynaklarından faydalanabilmek için de temel kavramlarını doğru olarak tanımak önemli bir gerekliliktir. Kavramları ele alan kitaplar bu anlamda önemli bir kılavuzdur. İslami ilimlerin tedrisinde kavram öğreniminin istenilen düzeyde olmadığı herkesin ortak kabulüdür. Bunun sebebi, *hangi kavramların, nasıl öğretilmesi* gerektiği konusundaki zihinsel karışıklıktır. Bu husus da dikkate alınarak böylesine bir çalışmanın tasavvuf alanını düşündürdüğünde elzem olduğu görülecektir. Çünkü tasavvufi meselelerin çözümleri çoğunlukla sembolik olarak ifade edilmiştir. Ayrıca geçmişten bu güne kullanılan kavramlar artmış yeni ihtiyaç ve tanımlamalar da ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma, on sekiz farklı ilahiyat bilim dalını kapsayan, yürütücüsü ve yazarı olduğumuz kavram haritaları projesidir. Elinizdeki eser, proje içinde üç farklı hedef kitleye (ortaöğretim, lisans ve lisansüstü) yönelik üç düzeyde hazırlanan projenin tasavvufa ait ikinci kitabıdır.

Çalışmanın temel amacı; belli başlı kavramları hedef kitlenin ihtiyaçlarına bağlı şekilde seçip, öncelik sırasıyla öz şekilde sunmaktır. Kitap boyunca az kelimeyle çok şey anlatılmaya çalışılmıştır. Tasavvuf alanıyla ilgili gelişmiş düzeydeki okumalarda ve araştırmalarda öncelikli olarak kullanılan 200 kavramdan oluşan bu çalışmadaki hedef kitle, özellikle İlahiyat ve İslami İlimler Fakültesi öğrencileridir.

Çalışmada yöntem olarak aşağıdaki başlıklar takip edilmiştir:

- Çalışma, alanın ihtiyaçları yanında lisans ve lisansüstü öğrencilerin iştirak ettiği alan araştırması da dikkate alınarak hazırlanmıştır.
- Alfabetik sıraya bağlı olarak bütün kavramlar ele alınmamış, hedef kitlenin en çok karşılaşabileceği ihtiyaç merkezli 200 kavram seçilmiştir.
- Kavramlar alfabetik olarak değil, öğrenmedeki öncelik sırasına bağlı olarak sıralanmıştır.
- Teknik olarak kavramlar iki sayfadan oluşmaktadır.
- Kavramın tanımlandığı ilk sayfalar, yazarın kendi birikiminin ürünü olarak özgün tanımlardan oluşmaktadır. Kitabın akıcı olması ve alana hâkimiyet sağlaması için sözlük anlamlarına başvurulmadan, doğrudan kavramsal tanımlamalar yapılmıştır. Tasavvufi literatüre Arapça ve Farsçadan giren kavram başlıkları, anlaşılabilirliği kolaylaştırmak için birebir kendi harfleriyle de yazılmıştır.
- Kavramların ikinci sayfalarında hem Türkçe hem de Arapça kaynaklar kullanılarak örnekler ve izahlar yapılmıştır. Bu sayfalarda ayetler, hadisler, ansiklopedi maddeleri, yerli ve yabancı bütün çalışmalardan kısa açıklamalar örnek olarak verilmiştir. Buradaki temel maksat, okuyucunun; ilgili ayetleri, hadisleri, ansiklopedi maddelerini, makaleleri klasik ve modern belli başlı kaynakları tanımasını sağlamaktır. Projenin formatından dolayı bir kavramla ilgili bütün kaynaklar gösterilmemiştir.

• İkinci sayfanın hemen başında, elden geldiğince bazı kavramların Arapça ifadesi de öz şekilde gösterilmiş; söz konusu Arapça ifadeler bire bir kaynaklara bağlı kalmadan özgün şekilde verilmeye çalışılmıştır.

• Çalışma boyunca çok uzun cümlelere ve paragraflara yer verilmemiş, “efradını cami ağıyarını mani” bir bilgilendirme yapılmıştır.

• Kavramlar için ansiklopedi maddesi veya makale formatında olduğu gibi uzun bir tetkik amaçlanmamıştır.

• Ele alınan maddeler yeri geldikçe Yunus Emre başta olmak üzere şairlerin şiirlerden örneklerle daha anlaşılır hâle getirilmiştir.

Çalışmanın içeriğinde ise;

• Bazı kavramlar için istenilen düzeyde kaynak bulunmadığı tespit edilmiştir.

• Kitapta, yer vermek isteyip de projenin formatı sebebiyle yer veremediğimiz kavramların olduğu görülmüştür.

• Çalışma, harf sırası takip eden herhangi bir sözlükten ziyade belli başlı kavramları temel alan bir fikir kitabı hüviyetindedir.

• Kavramlar, *Tasavvufun 100’ü* kitabında olduğu gibi tasavvuf tanımıyla başlamaktadır. Okuyucunun anlamasını ve sınıflandırmasını kolaylaştırmak adına kendi içinde sekiz ara başlık altında ele alınmıştır. Bu ara başlıklar; sezgi ve bilgi, haller ve makamlar, ahlak ve ibadet, tevhid ve zikir, âlemler, tarikatlar, mekânlar- kıyafetler-aletler ve tabirlerdir.

• *Tasavvufun 100’ü* kitabında olup da burada da genişleterek verdiğimiz 20 civarında kavram söz konusudur. Bunu yapmaktaki amacımız, *tasavvuf* kavramında olduğu gibi temel kavramları her kitapta ilgisiyle göstermek, böylece bu kitabı bağımsız olarak ele alan okuyucunun ilgili kavramı bağlantısız şekilde görmesini önlemektir.

• Kavramlar ele alınırken karışıklığı ortadan kaldırmak ve bütüncül bakış geliştirmek adına halvet-celvet, fenâ-beka, vecd-fakd, takva-vera ve batıl-bâtın gibi zıt ya da benzer kavramlar bir arada işlenmiş, öylece okuyucunun zihninde birbiriyle ilişkilendirilmiş kavram haritalarının ortaya çıkması hedeflenmiştir ki bu projenin en önemli maksadı da kavramların öğretimini bu şekilde kolaylaştırmaktır.

Öncelikle böyle bir çalışmayı projelendirerek hem yazar hem de editör olarak bulunmanı lüt-fettiği için Cenab-ı Allah’a sonsuz şükür ve hamd ile katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Abdullah Hacıbekiroğlu ile Yrd. Doç. Dr. Mücahit Asutay’a teşekkür ediyorum. Gerek böyle bir projenin ve ekibinin oluşmasını gerekse yayımlanmasını sağlayan OTTO Yayınevi sahibi Veli Aknar Bey ile Sema Yavuz Hanıma, çalışma boyunca bana imkân sağlayan aileme ve katkısı olan herkese sayısız teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın bütün ilim dünyası için hayırlara vesile olması temennisiyle, eksiklikler ve hatalar bizden muvaffakiyet ve kemalat O’ndandır.

Bülent Akot
Ankara 2017

Tasavvuf

تَصَوُّف

Hz. Peygamber'in yaşadığı gibi yaşayıp ihsan ve irfanı elde etmektir. Fıkıh-ı bâtın olarak da bilinen tasavvuf, bir hayat şeklidir. Şeriat gözetilerek nefis ve ruh terbiyesinden geçip insan-ı kâmil olmayı amaçlar. İman ve amel bütünlüğü içinde nefse ve ruha hâkim olmak esaslarındandır. Teoriden (kâl) ziyade pratik (hâl) ön plandadır.

التصوّف هو عيش على الاستقامة بالحصول على الإحسان والعرفان.

Tasavvuf, ihsan ve irfanı elde edip istikamet üzere yaşamaktır.

— Tasavvuf ve şeriat, dinde birbirine paralel olan iki ayrı yol da değildir. Tasavvuf, dinin özü ve çekirdeği, şeriat ise onun meyveyi muhafaza eden kabuğudur (Topçu, 1974: 24). Tasavvufun kaynağı, Kur'ân ve sünnet olup bir anlamda İslâm'ın derûnî cephesidir (Garaudy, 1990: 31). Başka bir yerde tasavvuf üç şekilde açıklanır: Birincisi, kalplerin temizlenmesi, mahlûkata güzel muamele ve Peygamber Efendimize tabi olmaktır. İkincisi, mülkiyet iddiasından uzaklaşıp Allah'a bağlanmaktır. Üçüncüsü, Allah'ın insanları beşerî sıfatlardan arındırmasıyla sûfî niteliğini kazandırmasıdır (Serrâc, 1960: 48). Tasavvuf düşüncesi, Allah sevgisi ve korkusu temeline dayanmaktadır (Öngören, 2011: XL, 119-126).

— Tasavvuf, “hâl” ilmidir, “kâl” ilmi değildir. Tadan bilir, tatmayan bilmez. Tasavvuf, uzaklıktan kaynaklanan bulanıklıktan sonra, yakınlıktan hâsıl olan duruluktur. Allah'tan uzak düşme bulanıklığa ve manevî kirliliğe sebep olur. Allah'a yakın olmak ise duru ve saf olmanın sebebidir. Sufi, masivadan uzaklaştığı ölçüde arınır ve durulur. Tasavvufun tahakkuk yönü, ilahi esrarın, manevî hakikatlerin, irfan, marifet ve hikmetin kaynağıdır. Burası aşkın ve farklı bir bilgi alanıdır. Zâhid ve âbidlerde bulunmayan veya pek az bulunan, sufilere özgü olup farklı kılan da burasıdır (Uludağ, 2009: 27-30; Kâşânî, 1992: 174).